

В. М. ЗАРУБА

**ГЕНЕАЛОГІЯ
КАТЕРИНОСЛАВСЬКОГО
ДВОРЯНСТВА**

Р О Д О В О Д И

Дніпро · ЛІРА · 2022

ФОРМУВАННЯ ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКОГО НОБІЛІТЕТУ ТА ЙОГО РОДИННИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Заруба В. М.
З-35 Генеалогія катеринославського дворянства. Родоводи. Дніпро: ЛІРА, 2022.
304 с.; іл.

ISBN 978-966-981-569-9

Книжка містить збірку генеалогічних таблиць найбільш відомих дворянських родів та споріднених і пов'язаних із ними сімейних кланів Полудневої України. Вона є логічним продовженням та суттєвим доповненням попередньої праці автора – «Катеринославські дворяни: матеріали для біографістики, генеалогії та персоналістики» (Ліра, 2019), що стала спробою «залюднити» і антропологізувати історію еліт нашого краю від середини XVIII ст. до початку XX ст. Зміст репрезентованих родоводів зацікавить істориків, краєзнавців, працівників архівних установ, бібліотек, музеїв.

УДК 929.522(477.63)

ISBN 978-966-981-569-9

© Заруба В. М., 2022
© ЛІРА, 2022

Історія дворянських родин Полудневої України вже ставала предметом зацікавлення професійних істориків, хоча наукова література про генеалогію власне катеринославського дворянства в цілому не є достатньою. Дослідженням окремих родинних кланів, тісно пов'язаних із нашим краєм, свого часу займалися такі відомі генеалоги як от Г. Байер, П. Долгоруков, О. Лобанов-Ростовський, В. Руммель, Г. Милорадович, В. Модзалевський, О. Лазаревський, а також спарадично О. Лашкевич (рід Вишневецьких), Ф. Ястребов (рід Хорватів), В. Машуков (родина Миклашевських) та інші. У новітні часи, після тиранії комуністичного забуття, першовідкривачем означеної тематики у регіоні стала С. В. Абросимова, яка подала ґрунтовні нариси історії родин Алексєєвих та Синельникових. Вже згодом досліджували генеалогію місцевих еліт також Н. Сурева (Нечаєви, Савицькі), Д. Каюк (Миклашевські), І. Кочергін (Авксентьєви, Бродські, Канкріни, Мізки, Товбичі, Полі). У 2016–2020 рр. і нами вчинено спробу узагальнити просопографію, персоналістику, генеалогію та біографістику дворянства Катеринославщини, а також опубліковано виявлені документи його нобілітації.

Генеалогічні студії і практики є важливим методом пізнання історичного минулого. Ще у 1994 р. науковці констатували, що дослідження походження родових спільнот та відстеження розвитку родинно-шлюбних зв'язків (власне генеалогії) належить до пріоритетних напрямків сучасної історичної науки, як вітчизняної, так і зарубіжної.¹ Цей перспективний міждисциплінарний сегмент гуманітаристики у царині вивчення приватного життя соціальних еліт, дозволяє не лише поглиблено пізнати життя окремих родин, але й досконало вивчити формування структур та ієрархій суспільства, його соціальну мобільність, через проникнення одних груп до інших. А вже через ці явища – демографію, збереження та передачу культурних і релігійних традицій, рух земельної та іншої власності, світоглядної спадщини. Історичній генеалогії властиві також розуміння тогочасної соціальної психології, гендерних стосунків у сім'ях, інтелектуальних та побутових явищ епох, котрі лишилися у глибинах минувшини. До того ж, знання власної генеалогії – один із вагомих і суттєвих факторів формування духовних цінностей особистості, її самоідентифікації та самоусвідомлення.

¹ Медушевская О. М. Генеалогія в зарубіжних дослідженнях. *Генеалогіческие исследования*. Сборник научных трудов. Москва, 1994. С. 57.

во багато в наших родоходах родин грузинського походження: Баратови, Гангелови, Герсеванови, Жевахови, Кахови, Лашкар'єви, Манвелови, Цицианови.

Представники різних європейських народів теж взяли участь у формуванні місцевої еліти. Насамперед німці та австрійці: Беккери, Беллінсгаузени, Гани, Гельмерсени, Гесберги, Гоппе, Гофштетери, Енгельгардти, Канкріни, Клейни, Ланги, Марки, Мейєри, Ностиці, Плотто, Полі, Пфейліцер-фон-Франки, Сакси, Унгерн-фон-Штернберги, Фітінгофи, Шперберги. Серед інших: французи – Де-Тейльси, Лорери, Роде; італійці – графи Триульчіо-Деллаторе. Знаходимо згадки про татарське походження родин Алєєвих, Адалимових та Алимових. Мали місце і вихрещені особи юдейської віри: Ковалевські, Перехристи, Шапаровські.

Надзвичайно пістрявим був і соціальний склад донорів місцевих кланів нобілітету, до якого потрапили військовослужбовці, обер-офіцерські діти, чиновники, міщани, купці, духовенство, селяни, поселяни, козаки, серед яких вже відверто домінував український елемент.

Доволі багато було вихідців із духовенства. Пробандами відомих у краї родів стали священники та протопопи: Дем'яновський, Зосимович, Ковалевський, Крем'янський, Надаржинський, Трипольський, ієреї та протоієреї: Катранов, Коваленський, Круп'янський, Соколовський, Хандалєєв. Різні категорії міщан теж змогли втиснутися у привілейований стан. Із різночинців, які не мали дворянства, були Дебальцеви; внесено також лікарів Беккера, Зоммера, Шварца; із аптекарів був Зальбах; із купців походять родини Павлових, Сомових, Фалєєвих.

У дворянах опинилися нащадки військових поселенців (Журавльови, Ман-

дрики, Негрескули), великоросійських однодворців (Єршевські), солдатів та солдатських дітей (Дриженки, Шумакови, Яковлеви). Із простих селян Черкащини був відомий московський агент та задунайський перекинчик Осип Гладкий, внесений із дітьми за «особливі заслуги» перед монархією особисто Миколою I до спадкового дворянства губернії. Але все ж основою тутешньої соціальної еліти стали російсько-українські військово-цивільні урядовці.

Відтак родинні клани катеринославського дворянства формувалися як соціально неоднорідні, поліетнічні, репрезентуючи багато національних груп представників різних країн і народів, увійшовши до складу однієї корпоративної організації. Більшість національних прізвищ царська бюрократія перекроїла на свій лад до невпізнання, а ситуативний маргінальний соціум нуворишив перетопила в єдину всеросійську дворянську амальгаму, однорідну «общерусскую» масу зі специфічним православно-самодержавним рабським менталітетом. Уже у першій половині XIX ст. шляхом шлюбів вони скліщилися у міцну і потужну корпорацію, утворивши стійкі родові групи, сприяючи розквіту непотизму і корупції. А їхні нащадки благополучно ставали опорою не лише самодержавної, а й будь-якої іншої великодержавно-шовіністичної влади.

Родинне життя генеалогічних спільнот катеринославського дворянства будувалося на певній системі сталих цінностей, архетипів та образів, писаних (юридичних) та неписаних (звичаєвих, моральних) правил і норм. Найголовніша із них – це, звісно ж, шлюб. Його укладали з волі чи згоди батьків. Часто бажання дівчат не збігалися з волею батьків. У своїх меморіях О. Гангелов розповідає, як

Лазар Текелі змусив священника обвінчати його доньку Олександру з нелюбом.

Шлюб мав бути один. Розлучень практично не допускали (їх давала Консисторія, або Синод). Проте життя вносило корективи – люди помирали, гинули у боях, зраджували. В родоходах побачимо випадки, коли чоловіки двічі (наприклад, Гаврило Харченко) або й тричі (наприклад, Василь Савицький) одружувалися, а жінки двічі чи тричі виходили заміж, народжуючи в кожному шлюбі по кілька дітей (Олександра Текелі, Тетяна Кованько та інші).

Відомі також випадки банального «співжиття» без шлюбу. Наприклад, баронеса Параска Кампенгаузен (Перич) і поміщик Петро Катенін. При цьому у новоствореній дворянській родині для чоловіка нормативним полем діяльності залишалась публічна сфера, жінка ж переважно опікувалася приватним життям. Яскравий зразок ментальності дворянського сімейного життя – опубліковане листування членів родини поміщиків Нечаєвих.

Не завжди і не всі дотримувалися «чистоти крові», одружуючись із попівськими та купецькими доньками (П. Є. Родзянко і Є. П. Фалєєва), або виходили заміж за поповичів і різночинців. Деякі ігнорували соціальні забобони. Із простими селянками, а то й із кріпачками законно побралися великі поміщики князі С. А. Щербатов і Б. М. Черкаський, а також І. А. Абаза, І. А. Бріо, Е. К. Бродський, Ф. О. Пишчевич, П. П. Пиварович, Г. М. Сарандинакі, К. І. Карпов, М. Я. Туткевич, П. П. Мандрикін, Я. П. Новицький, М. В. Биков, Я. В. Максимович та інші. Як би це не здавалося дивним, але із селянкою одружився таємний радник А. В. Корбе. На доньці донського козака одружився К. І. Карпов. Але більшість дворян не

спускалися до цього рівня, та й дворянських дівчат вистачало. Деякі із них зістарілися і померли в дівках, не дочекавшись шлюбних наречених, а відтак не пізнавши радості материнства. А багато спокусливих женихів так і залишилися холостяками.

Траплялися нерівні не лише соціально, а й за віком шлюбні пари (згаданий перший шлюб О. Л. Текелі). Набагато старшими були чоловіки у Синельникової (граф Теотокі), у Акацатової (граф Корсіні). Довгожителів було обмаль. Ми знайшли інформацію лише про поміщика Бахмутського повіту Павла Мілютиновича, який прожив понад сто років.

Якщо вже говорити про «чистоту крові», то не можна не згадати і про інцест, що частенько мав місце в дворянських родинах і який відзначено в таблицях перекресним знаком. На своє здивування ми виявили багато випадків одруження (заміжжя) дворян із дуже близькими родичами. Граф І. В. Канкрін одружився зі своєю двоюрідною сестрою, троюрідними братами і сестрами були Е. А. і М. М. Іваненко, Н. Н. Комстадіус і В. В. Малама. З двоюрідними кузинами побралися також Л. О. Лаппо-Данилевська і І. А. Ставровський, троюрідними кузинами були Добровольські, Д. В. Савицький з дружиною, Сарандинакі і Тихоцька, Сонцеви і Константинови, Родзянки, Оболонські та Шперберги. Відомі й такі генеалогічні казуси, коли діти по батькові були єдинокровними, а по матерях – троюрідними братом і сестрою.

Більшість дворян, як побачимо в таблицях, були багатодітні. Середня дворянська родина мала 5–7 дітей. Хоча бували і рекордсмени. Губернський предводитель П. А. Струков мав 14 дітей, катеринославський повітовий предводитель В. О. Савицький і пан Ломаковський мали по 12 дітей, у Гаврила

